

Kövessi Erzsébet Szakképző Iskola és Gimnázium

OM azonosító: 038245 1089 Budapest, Dugonics u. 17-21. Tel./Fax: 284-2662, 303-0317, 283-0951

E-mail: titkarsag@neteverest.hu honlap: www.esely-szakkepzo.hu

---

Pályázati azonosító: TÁMOP-3.2.1/B-09/3-2010-0004

Óratervek a felvilágosodás magyar irodalmának témájához

Készítette:

Magyari Judit

Budapest

2011.

Óratervek a felvilágosodás magyar irodalmának témájához

Fejlesztési témának óratervek készítését választottam egy bizonyos területet körüljárva, mivel úgy gondolom, hogy – főként a kezdő tanároknak – nagyon hasznosak lehetnek az efféle kapaszkodók. Ezek valóban csupán kapaszkodók, támpontok egy-egy óra megtervezéséhez, hiszen mindenki másként látja a világot, így tanárként másként építi fel az óráit is. Mindezek ellenére úgy hiszem, hasznos ötleteket kaphat az olvasó egy-egy óraterv átnézésével, illetőleg jelentősen lerövidítheti az órájára való hosszas felkészülési időt. Igyekeztem az új szempontú oktatási módszereket is beilleszteni ezekbe a munkákba, mivel véleményem szerint ezekkel tanulóink talán nagyobb aktivitást nyerhetnek a tanórákon fejlesztve gondolkodási, rendszerező, szövegértő képességeiket. Ennek megfelelően tehát a frontális oktatási módszer mellett megjelennek az órákon csoport- illetve a páros munkára építő feladatok is. Nagy segítséget nyújtott számomra Pethőné Nagy Csilla új középiskolai irodalom tankönyve, amely a tananyag feldolgozásában nagyon jó eszközöket ad mind a tanárok, mind a diákok kezébe. Ugyanakkor fontosnak tartom kiemelni, hogy az óratervek leginkább kis létszámú osztályokra íródtak, vagyis maximum 12-15 fő részvételét feltételezik. Úgy vélem, hogy a kooperatív és egyéb aktív órai részvételt igénylő tananyag-feldolgozás hatékonysága alapvetően függ a befogadók, közreműködők számától. Mindemellett azért is ideális ez a létszám, mert a gyerekek – nemcsak az iskolában, de az életben is nagy fontosságot mutató – képességei (olvasás, szövegértés, írás, fogalmak rendszerezése stb...) tendenciózusan romlottak az utóbbi évtizedekben, és romlanak ma is. Ez azt jelenti, hogy egy-egy gyermek nagyobb, több figyelmet igényel a tanár részéről, tehát a középiskolák nagy részében a tanároknak valamilyen szinten képességfejlesztést is kell végezni, ha azt szeretnék, hogy munkájuknak eredménye legyen.

Fentebb már említettem, hogy igyekeztem egy bizonyos témát körüljárni. Választásom a felvilágosodás korának magyar irodalmára esett, azonban itt fontosnak tartom megjegyezni, hogy ez a teljesség igénye nélkül készült. Ez azt jelenti, hogy a sort Csokonai A Magánossághoz című versének elemzése zárja, vagyis hiányzik a teljes Berzsenyi-életmű, illetőleg Csokonai lírájából is néhány darab. Az óratervek sora a felvilágosodás fogalmát, eszmerendszerét átismétlő, illetőleg a magyar felvilágosodás irodamát bevezető órával indul. Itt lényeges szempont volt, hogy a tanulók maguk dolgozzák fel a kapcsolódó szövegeket, s ezt követően együtt teremtsünk szintézist az információk tengerében. A vizsgálandó szövegrészeket Pethőné Nagy Csilla Irodalom 10. című tankönyvének első kötetéből vettem. Az ezt követő tanóra Bessenyei György munkásságát dolgozza fel a nagy író kulturális

programjának, illetőleg híres röpiratának megismertetésére fókuszálva. Bessenyeit Kazinczy követi az óratervek sorában. A költő életének fontosabb állomásait folyamatára segítségével átláthatóbbá tesszük, illetőleg ebbe fűzzük bele a munkásságával kapcsolatos információkat. Kármán József és Batsányi János munkásságát egy órában képzelem el bemutatni, így jól kiemelhetők azok a nézetbeli különbségek, amelyek Kármán, illetőleg Batsányi, Bessenyei, Kazinczy között vannak. Ezt fontos kiemelni, hiszen a tanulónak látnia kell az egyes írók, költők egymáshoz képest elfoglalt helyzetét, esetleges egymásra gyakorolt hatásukat. Ezen tananyagok összességében jó apropók lehetnek arra is, hogy a mai ember saját nyelvéhez való viszonyulására irányítsuk a figyelmet. Elengedhetetlen mindez abban a folyamatban, melynek egyik célja, hogy diákjaink tudatos nyelvhasználókká váljanak.

A felvilágosodás korának nagy magyar költői közül – a tantervnek is megfelelően – kiemelten kezeltem Csokonai Vitéz Mihály költészetét. Ennek megfelelően négy óratervben foglalkozom Debrecen híres poétájával. Ezek közül az első egy bevezető óra, melyben frontális munkaformával (kérdve kifejtő módszer, ill. tanári előadás) először a költő életrajzát, majd művészi pályáját mutatom be, ezalatt történik a vázlat elkészítése és folyamatos bővítése a táblán, illetőleg a füzetekben. Ezt követően Csokonai költészetének három fontosabb területét vizsgáljuk meg. Az első Az estve című vers, melyen keresztül a felvilágosodás, pontosabban Rousseau eszméit fedeztethetjük fel újra. Emellett pedig ki kell emelni a *pictura* és *sententia*, a *poeta doctus* és *poeta natus* kifejezések jelentését. A rokokó életérzésének, stílusának megjelenését két művön keresztül vehetjük szemügyre. Az egyik a Tartózkodó kérelem finomkodó, csengőbongó, finoman erotikus képsora, melyben forma és tartalom egybevág; a másik A Reményhez című vers, melynek miniatűr rokokó képei ellentétet képeznek a tartalmi mondanivalóval. A két vers egy órán való említése, szerintem, jól példázza Csokonai sokszínűségét, és azt, hogy igazi östehetség, illetőleg segítségével akár előrevetíthetjük azt a tényt is, hogy az író tulajdonképpen a romantika előfutára is, ha felhívjuk a figyelmet utóbbi műben a műfajok keveredésére. Végezetül A Magánossághoz című szentimentális elégiko-ódájával zárul a Csokonai-órák sora, mellyel többek között újra felismertethetjük azt a tényt, hogy az író valóban jóval kora előtt járt. Emellett ezen az órán az említett Pethőné-féle könyv anyagát felhasználva egy példát kívánok bemutatni arra, hogyan lehet a gyermekek aktív befogadói képességét fejleszteni. Az osztály tanulói hat párt alkotva a vers különböző szempontú vizsgálatát végzik, majd ezt követően táblázatos formában vázlatot készítenek az eredmények alapján. Az utolsó két óraterv közül az egyik egy ismétlő tanóra tervezete, mely a magyar felvilágosodással kapcsolatos tudást ismétli át csoportmunkával, a

másik pedig tulajdonképpen egy dolgozat, amely Csokonai Vitéz Mihály életét, költészetét kéri számon.

Az óratervek alapvetően a – mára már talán klasszikusnak is mondható – Mohácsy Károly-féle tankönyvre és szöveggyűjteményre építenek, vagyis az órai munka során azokat használtatják. Egy olyan óra van (magyar felvilágosodás bevezető óra), mint már fentebb említettem is, amely Pethőné Nagy Csilla tankönyvi szövegét dolgoztatja fel. Ez a tankönyv egy más szemléletet ad az irodalomtanítás módszertanának, leginkább olyan diákoknak íródott, akik számára egy gyakorlatiasabb oktatási forma jobban megfelel, még akkor is, ha ez a lexikális információ mennyiségének csökkenésével jár. A tankönyv érdemei közé sorolandó a nagy számú összegző, magyarázó, kulcsfogalmakat tartalmazó táblázat, s emellett gazdag, színes képanyag is a rendelkezésünkre áll. Fontosnak tartom kiemelni, hogy a tankönyv több olyan szöveget is tartalmaz, amely más korokból származik ugyan, mégis valamilyen szempontból illeszkedik az adott tananyaghoz. Ezáltal kiemelten kezeli a szövegek közti párbeszéd, az intertextualitás jelentőségét, amelyet az internet, a blogok világában nem árt, ha megismernek és felismernek a tanulók. A fent említett két tankönyv mellett óraterveim elkészítéséhez felhasználtam még Pleskó Ilona és Somi Éva Irodalmi feladatgyűjtemény című könyvének a témára vonatkozó kötetét.

A mai oktatási igények és a berögzült módszerek sajnos sokszor egymást kioltó ellentétben állnak egymással, melynek következménye az eredménytelen, kudarcokkal teli munkafolyamat. Ebben a soktényezős rendszerben nagyon nehéz hatékonyan működni, ennek növelését azonban úgy gondolom, hogy azzal érhetjük el, ha elsőként a saját munkánkhoz fűződő viszonyunkat, szemléletünket igyekszünk megreformálni. Mindemellett tisztában vagyok azzal is, hogy például a középiskolai kimeneti követelmények teljesítése miatt sokszor meg van kötve a kezünk, hiszen haladni kell a tananyaggal, a haladás leggyorsabb (noha nem a leghatékonyabb) módja pedig a frontális oktatás. Remélem, hogy ezzel a néhány óraterffel a kollégáknak mégis sok ötletet, a gyerekeknek pedig élményeket, örömet adok, még akkor is, ha csupán mindez néhány alkalommal, kísérleti jelleggel történik is.

Az oktatás anyaga: Felvilágosodás, klasszicizmus, szentimentalizmus – ismétlés

Felvilágosodás Magyarországon – új ismeret

Oktatási-nevelési cél: A felvilágosodás eszméinek felidézése az eddig tanultak alapján. A klasszicizmus, valamint a szentimentalizmus fogalmának, jellegzetességének átisméltése. A felvilágosodás korának rövid történelmi áttekintése, és az eddig tanult kiemelkedő nyugat-európai írók, gondolkodók tanításainak, világról alkotott képének felelevenítése. Új ismeretként a magyar felvilágosodás történelmi-társadalmi háttere, ennek hatása a kultúra, azon belül is az irodalom fejlődésére.

Az óra jellege: vegyes típusú óra

Koncentráció: történelem, filozófia, világirodalom, vallás, társadalomismeret

Az óra menete:

I. Meglévő tudás felelevenítése (10 perc) (csoport munka)

- Most csoport munkában fogtok dolgozni. Alakítsunk három darab négyfős csoportot. Minden csoportnak más lesz a feladata. Az 1. csoportot arra kérem, hogy gondolattérkép segítségével szedje össze azokat a kulcsszavakat, amelyek a felvilágosodás fogalmához kapcsolódnak. A 2. csoport feladata ugyanezt megtenni, de a gondolattérkép közepén a klasszicizmus szerepeljen, a 3. csoport pedig a szentimentalizmussal kapcsolatos fogalmakat szedje össze. Öt perctek van a gondolattérkép elkészítésére, amelyet a kiadott csomagolópapíron tehettek meg.
- Segítségképpen írásvetítőn kivetítek nektek néhány szempontot, amit mindenképp tanácsos figyelembe venni a gondolati vázlat megalkotásánál: időbeli behatárolás, történelmi-társadalmi háttér, közeg, világszemlélet, emberkép, stílusok jellemző jegyei).
- Ha elkészültek a gondolattérképek, minden csapat 1 percet kap arra, hogy megossza ismereteit az adott témában a többiekkel. Ezt követően a másik két csapat maximum egy-egy percben reagálhat az elhangzottakra, kiegészíthet, helyesbíthet, stb.

Tanári tevékenység: feladat ismertetése, segítségnyújtás

Diák tevékenysége: gondolattérkép elkészítése csomagolópapírra, az adott téma ismertetése

Eszközök: csomagolópapír, filctollak

Koncentráció: történelem, világirodalom, filozófia, vallás

II. Új ismeret feldolgozása (20 perc) (csoport munka)

- Miután felfrissítettük tudásunkat a felvilágosodás korának történelmi, irodalmi jellegzetességeivel kapcsolatosan, megvizsgáljuk mindezen jellegzetességek magyarországi megnyilvánulásait is.

- Az egyes csapatok minden tagja külön-külön kap egy-egy rövidke szöveget. Az azonos szöveget kapó csapattagokat arra kérem majd, hogy alakítsanak újabb ún. szakértői csapatot, és a szöveg elolvasása után vitassák meg azt, majd egységes vázlatot készítsenek a füzetükbe. Erre 10 perc áll rendelkezésükre.
- Ha végeztetek, üljetek vissza eredeti csapatotokhoz, és „tanítsátok meg” az új információkat társaitoknak. Ez újabb tíz percet jelent, vagyis körülbelül mindenkinek 2-3 perc jut a saját „szakterületének” szóbeli bemutatására.

Tanári tevékenység: feladat ismertetése, segítségnyújtás

Diák tevékenysége: vázlat készítése füzetbe, az adott téma ismertetése

Eszközök: tollak, füzetek, a szövegek Pethóné Nagy Csilla Irodalom 10. című tankönyve I. kötetének 57-58. oldalán található

Koncentráció: történelem, társadalomismeret

III. Összefoglalás, vázlatkészítés, értékelés (15 perc) (frontális osztálymunka)

- Most összegezzük a füzetben mindazt, amit az órán az egyes témakörökben elsajátítottatok.

Táblakép:

Történelmi háttér:

- ❖ Mo. a Habsburg Birodalom része
- ❖ Fokozatos fejlődés, újjáépülés, új szemlélet, új eszmék befogadása
- ❖ Társadalmi alapja polgári réteg híján a nemesség felső és középső rétege

A magyar felvilágosodás irányzatai:

- ❖ 1. irányzat: udvarhű, felvilágosult abszolutista irányzat
- ❖ Felvilágosult rendi mozgalom: nemzeti törekvések, nemzeti nyelvi mozgalom
+ testőrírók
+ jozefinisták ↔ a nemesi rendi ellenállás képviselői
- ❖ A feudalizmus felszámolására törekvő nemesi és értelmiségi reformerek
+ feudális kiváltságok eltörlése
+ jogegyenlőség kiterjesztése
- ❖ A felvilágosult rendi mozgalom lefékeződése
+ II. József halála → a reformok megtorpanása
+ kulturális fejlődés megrekedése
+ jakobinus mozgalom felszámolása (Martinovics Ignác)
+ a feudális gondolkodásmód felerősödése

Az irodalmi élet kialakulása:

- ❖ A nemzet fogalmának összekapcsolódása a magyar nyelv és irodalom ügyével
- ❖ Megélénkülő szellemi élet az írók körében, levelezés útján
- ❖ Vezető irodalmi személyiség: Kazinczy Ferenc
- ❖ Csokonai vezette debreceni irodalmi önképzőkör
- ❖ Nyomdászat fellendülése

Fontosabb folyóiratok:

- ❖ Magyar Hírmondó
- ❖ Magyar Museum – Batsányi János, Kazinczy Ferenc, Baróti Szabó Dávid
- ❖ Mindenés Gyűjtemény
- ❖ Orpheus – Kazinczy
- ❖ Uránia – Kármán József
- ❖ Diétai Magyar Múza – Csokonai Vitéz Mihály

Tanári tevékenység: vázlat felírása a táblára tanári segítséggel (a vázlat közösen készül a gyerekek órai munkája alapján a tanulók aktív részvételével, így az órateremben szereplő csupán támpont)

Diák tevékenysége: egy-egy terület vázlatának ismertetése, a vázlat leírása a füzetbe

Eszközök: füzetek, tollak

Koncentráció: történelem, társadalomismeret

Az oktatás anyaga: Bessenyei György munkássága

Oktatási-nevelési cél: Cél a felvilágosodás nagy magyar író-gondolkodójának életét és munkásságát a maga teljességében bemutatni és megismertetni. Bessenyei hatása a magyar irodalomra és kultúrára. Az író a magyar nemzet kulturális felemelkedését célzó gondolatmenetének bemutatása, logikájának kiemelése. A nyelvművelés területén vallott gondolatainak megismertetése a tanulókkal, illetőleg reflektálás a nyelvművelés mai helyzetére.

Az óra jellege: új ismeretet feldolgozó óra

Koncentráció: történelem, filozófia, világirodalom, társadalomismeret

Az óra menete:

I. Új ismeret feldolgozása, Bessenyei György életének bemutatása tanulói kiselőadás formájában (10 perc) (frontális osztálymunka)

- A kiselőadás meghallgatása közben jegyezzétek le a legfontosabb információkat az író életútjával kapcsolatosan, hogy később elkészíthessük közösen a vázlatot.
- Nézzük, hogyan épülhet fel a vázlatunk!

Táblakép:

Bessenyei élete:

- Született: 1747-ben Bercelen, protestáns nemesi családban
- Tanulmányai:
  - + Sárospatak
  - + 1765 – Bécs – Mária Terézia testőrgárdájának tagja Bécsben
- 1772 – Ágis tragédiája – a magyar felvilágosodás kezdete
- 1778 – Magyarság című röpirat
- Bécsben az udvari könyvtár címzetes őre lett
- 1781 – Egy magyar társaság iránt való Jámbor Szándék
- Mária Terézia halála után hazatért Mo-ra
- 1787-től Pusztakovácsi – „bihari remete”
- 1811. Pusztakovácsi, meghalt

Tanári tevékenység: segítségnyújtás a vázlat elkészítésében

Diák tevékenysége: jegyzet készítése a kiselőadás során, a vázlat megvitatása

Eszközök: füzetek, tollak

Koncentráció: történelem, világirodalom

II. Új ismeret feldolgozása, Bessenyei kulturális programja (10 perc) (frontális munka, páros munka)

- A következőkben Bessenyei György kulturális programját fogom ismertetni, hiszen a magyar irodalomtörténet az új magyar irodalom első programadójaként tartja őt számon. Nézeteit röpirataiban fejtette ki tömören, lényegre törően, logikusan felépítve. Jól figyelj, mert ezt követően újra kell konstruálni a hallottakat vázlatalkotással a táblánál!
  - ♣ A legfőbb **cél** egy társadalom életében a „**közboldogság**,” a „**közjó**” elérése, az „ország boldogsága”
  - ♣ Mindennek **akadálya a tudatlanság**, a nép műveletlensége
  - ♣ Ezt csak úgy lehet **megszüntetni**, ha minél szélesebb körben **terjesztjük a modern tudományokat**
  - ♣ Minderre azonban **csak a nép anyanyelvén** nyílik lehetőségünk
  - ♣ A magyar **nyelv** azonban egyelőre **alkalmatlan** erre
  - ♣ Ezért a legégetőbb **feladat az anyanyelv művelése**
  - ♣ S ennek leghatékonyabb **eszköze a szépirodalom**, főként a fejlettebb nyelvekből való **fordítás**
- Most kulcs gondolatokat fogok kiosztani. Párban kell, dolgozzatok. Minden pár kap egy kártyát, és az lesz a feladatotok, hogy felismerjétek az előzőleg hallott gondolatmenet alapján, hol a helyetek a vázlatban.
- (Az egyes kulcs gondolatokat tartalmazó kártyák az 1. számú mellékletben található)

Táblakép:

1. **Cél: a „közboldogság”, „közjó”**
2. **Akadály a tudatlanság**
3. **Ezt meg kell szüntetni a modern tudományok terjesztésével**
4. **Csak a nép anyanyelvén lehetséges**
5. **Az anyanyelvünk még alkalmatlan erre**
6. **Feladat az anyanyelv művelése**
7. **Eszköze a szépirodalom, és a fordítások**

- Miután sikeresen kiraktátok a gondolatmenet főbb vázlatpontjait, kérlek titeket, hogy rögzítsétek mindezt a füzetetekben is!

Tanári tevékenység: az új tananyag ismertetése, a feladat elmondása, kártyák kiosztása, segítségnyújtás

Diák tevékenysége: A tanulóknak páros munkával rekonstruálniuk kell a hallottakat, a kiosztott kulcsgondolatok kártyáit a táblánál a megfelelő helyen, a megfelelő sorrendben kell kirakniuk. A vázlat rögzítése a füzetben.

Eszközök: kártyák

Koncentráció: irodalom

III. Új ismeret feldolgozása, a Magyarság című röpirat egyes részeinek megismertetése szakaszos olvasással (20 perc) (frontális munka)

- Bessenyei Magyarság című röpiratát fogjuk feldolgozni, mégpedig a szakaszos olvasás és a jóslástáblázat technikájával. Először is arra kérek mindenkit, hogy a táblán látható módon készítse el a füzetébe saját jóslástáblázatát.

Táblakép:

	Mit gondolsz, miről lesz szó?	Mi erre a bizonyíték? Miből gondolod?	Miről volt szó valójában?
Cím + I.			<ul style="list-style-type: none"> - a magyar nyelvet elhanyagolják, - pedig célszerű és kézenfekvő lenne annak fejlesztése, nemcsak a kultúra felemelése szempontjából, hanem gyakorlati megfontolásokból is - érvek: más népek is az anyanyelvükön beszélnek - híres arany hegy hasonlat – ezzel kizár minden ellenvetést - „Jegyezd meg e nagy igazságot” - memoriter
II.			<ul style="list-style-type: none"> - kérdésfeltevés, mely csupán költői - a parasztság példáján keresztül újra egyértelművé teszi: az anyanyelvművelés létfontosságú feladat - azt tanácsolja, hogy a fejlesztésre fordítsuk energiáinkat
III.			<ul style="list-style-type: none"> - az anyanyelv szépségének, különlegességének kiemelése - újabb érvek arra vonatkozólag, hogy a magyar nyelv semmivel nem kevesebb más nyelveknél – magyar nyelvű fordítások és eredeti szövegek példáinak sora

- Ha ezzel készen vagytok, akkor elsőként töltsétek ki a táblázat első sorának első két oszlopát, vagyis a röpirat címéből mire következtettek, miről lesz benne szó, és mi a bizonyítékotok erre. Ha kitöltöttétek a rubrikákat, akkor most beszéljük meg, azt, amit írtatok.

- Szerintem a magyar nemzetről lesz szó, mivel a magyarság szó erre utal, számomra ezt jelenti, stb...
- Most kivetítem a szöveg első részletét. Az lesz a feladatod, hogy kitöltsd az első sor kimaradt négyzetét. Milyen észrevételeid vannak előzetes feltételezéseiddel kapcsolatosan? Először megbeszéljük, aztán leírjuk a harmadik oszlopba vázlatosan.
- A cím nem a magyar nemzetre utal, hanem a magyar nyelv értelemben használja Bessenyei.
- Arról beszél, hogy elhanyagolják a magyar nyelvet, mert úgy gondolkoznak, hogy túlságosan fejletlen ahhoz, hogy a tudományok, a kultúra közvetítésére alkalmas legyen.
- Egy hasonlat segítségével azonban Bessenyei mindezt megcáfolja.
- Más népek nyelveivel példálózik.
- Most nézzük, mivel fogja folytatni! Írjátok be a táblázatokat megfelelő részébe előzetes feltételezéseiteket!
- Szerintem folytatni fogja az érveit arra vonatkozólag, hogy miért kell művelni a magyar nyelvet. Abból gondolom, hogy eddig is ezt tette.
- Vajon milyen szempont szerint halad tovább?
- Szerintem részletezni fogja a külföldi nyelvek fejlődését...
- Kivetítem a második egységet. Nézzük, hogyan viszonyul a ti előfeltevéseitekhez?
- Valóban folytatja azt a gondolatmenetet, hogy az anyanyelv művelése nagyon fontos.
- Mivel indul ez a rész?
- Egy kérdésfeltevéssel, vagyis választás elé állít. Ugyanakkor a továbbiakban meg adja a választ is. Egy megoldás van, és a nyelvművelés...
- Mivel zárul ez a rész?
- Arra való ösztönzéssel, hogy fejlesszük nyelvünket.
- Írjátok be az utolsó részbe, hogy szerintetek mivel zárja gondolatmenetét az író!
- Bizonygatni fogja, hogy a nyelvünk alkalmas a fejlesztésre...
- Mi az eredmény?
- Arról ír, hogy a már létező magyar nyelvű fordítások, illetve eredeti magyar művek is azt támasztják alá, hogy alkalmas a nyelvünk a bonyolultabb, mélyebb értelmű gondolatok kifejezésére is.
- Most olvassuk el újra az egész művet! Nyissátok ki a szöveggyűjteményeteket!
- Miképpen illeszkedik ez a szöveg Bessenyei kulturális programjához?
- Azt a momentumot részletezi, amely a tudományok anyanyelven való terjesztéséről ír.
- A kulturális programból az anyanyelv fejlesztésének ügyét emeli ki.
- A fejlesztés eszközét nemcsak a programjában hangsúlyozza, hanem itt is. Hol és miképpen teszi ezt?
- A szöveg végén, amikor arról ír, hogy a már meglévő fordítások alátámasztják: nyelvünk alkalmas a kultúra és a tudományok terjesztésére.

Tanári tevékenység: a Magyarság című röpirat szöveggyűjteményben található részletének feldolgozása szakaszos olvasással és jóslástáblázat készítésével.

Diák tevékenysége: A tanulóknak az egyes szakaszok elolvasását megelőzően önállóan meg kell fogalmazniuk elvárásaikat, feltevéseiket a szövegrésszel kapcsolatosan. Ezt követően a kivetített szövegrész közös elolvasása után az elvárások és a tartalom közti különbségek és egyezések megvitatása, összegző vázlat készítése a szövegrészből.

Eszközök: füzetek, tollak, írásvetítő

Koncentráció: irodalom

IV. Összegzés, értékelés, házi feladat (5 perc) (frontális munka)

- Láthatjuk tehát, hogy Bessenyei ezen műve egy jelentős megnyilatkozása kulturális programjának. Ez a mű is a magyar felvilágosodás, a nemzeti öntudat ébredésének egyik szép példája, mely biztos alapokat jelent a későbbi korokban jelentkező nyelvművelési, nyelvfejlesztési igény számára.
- Házi feladat a mai óra anyaga: Bessenyei élete, kulturális programja, a Magyarság című röpirat ismerete, és a memoriter megtanulása.

Az oktatás anyaga: Kazinczy Ferenc és a nyelvújítás

Oktatási-nevelési cél: A tanuló megismertetése Kazinczy Ferenc életével, ezen keresztül pedig a korabeli magyar társadalmi és kulturális problémákkal, valamint a kor erkölcsi normáival. Ennek ismeretében képes legyen reflektálni a jelenbeli problémákra. A felvilágosodás és a klasszicizmus megjelenése és hatása Kazinczy gondolkodására, munkásságára. Az író irodalmi életben betöltött szerepének, jelentőségének hangsúlyozása. A nyelvújítás korának problémái, kérdései.

Az óra jellege: új ismeretet feldolgozó óra

Koncentráció: történelem, filozófia, világirodalom

Az óra menete:

I. Számonkérés (5 perc)

Számonkérés felelés formájában Bessenyei György munkásságából. Egy tanuló felel.

Tanári tevékenység: számonkérés, értékelés

Diák tevékenysége: szóbeli felelet

Eszközök:

Koncentráció: történelem, világirodalom

II. Új ismeret feldolgozása, Kazinczy Ferenc életének feldolgozása (10 perc) (frontális és csoportmunka)

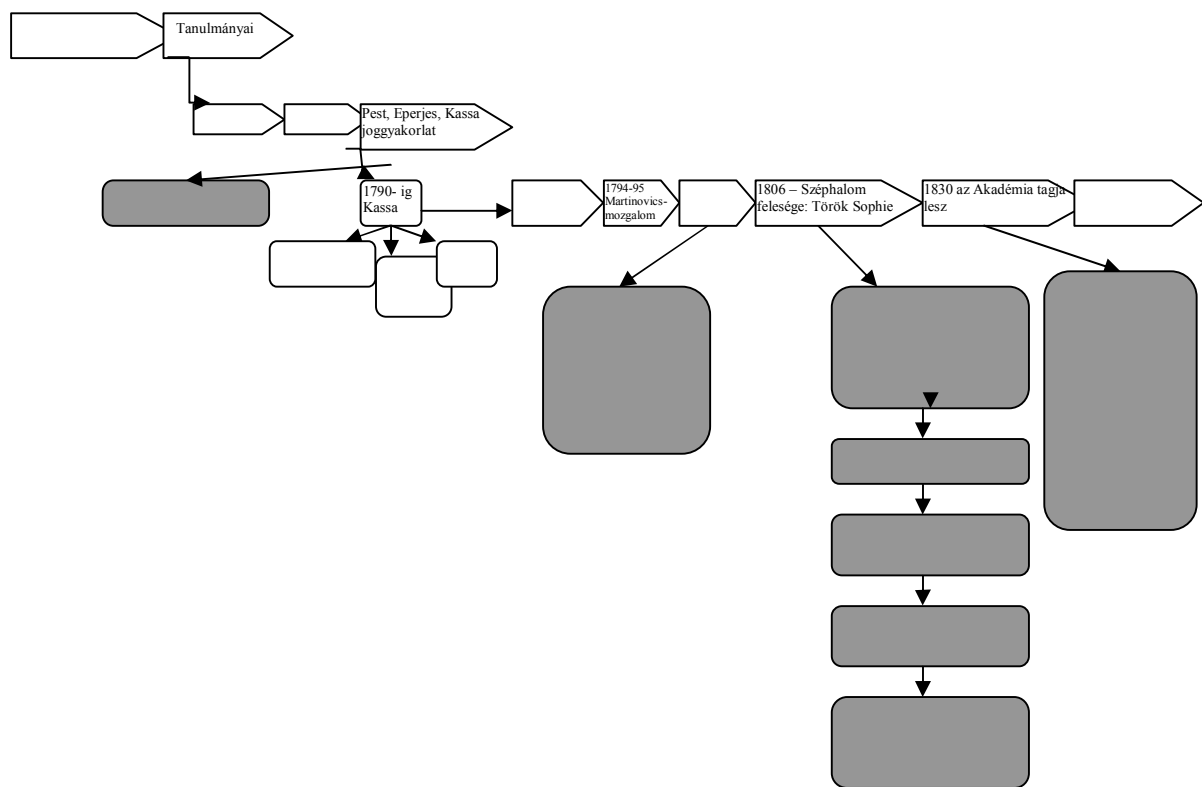
- Foglaljuk össze, az eddigiek során mit tudtunk meg Kazinczy Ferencről!
- Szerintetek milyen szerepet töltött be a felvilágosodás kori Magyarországon?
- Milyen műveket tudtok a nevéhez kapcsolni?
- A mai órán az lesz a feladatotok, hogy először is meghallgassátok Kazinczy életrajzát. Jegyzeteljétek is le a fontosabb eseményeket!

Kazinczy élete, munkássága (tanári előadás) – fontosabb adatok, amik lejegyzendők:

- Született: 1759. Érsemlyén – nemesi család
- tanulmányai:
  - Alsóregmec – latin és német nyelv
  - Sárospatak – főiskolai tanulmányok
  - Pest, Eperjes, Kassa – joggyakorlat – világnézeti változás: deista felfogás
- 1786-1790 – Kassa – állami iskolák felügyelője
- Kassa – a Magyar Museum társszerkesztője (Batsányival)
- 1790-91 – Orpheus című saját folyóirata
- 1791 – Bányácska (Széphalom)
- 1794-95 – Martinovics-mozgalom – halálbüntetés, jószágvesztés majd várfogság
- 1801 – szabadulása
- felesége: Török Sophie

- 1806 – visszaköltözik Széphalomra, az irodalmi élet újjászervezője, majd két évtizeden keresztül meghatározó alakja, levelezéssel tartották a kapcsolatot a többi költővel
  - 1830 – az Akadémia tagjává választják
  - Meghalt: 1831. Széphalom
- Most, hogy végighallgattátok az életét, és lejegyeztétek a legfontosabb információkat, kivétitek nektek egy általam készített folyamatábrát. Ebben csak néhány adat szerepel támpontként, az a feladatod, hogy a szürke rubrikák kivételével próbáld kiegészíteni az általam készített ábrát az eddig hallottak alapján! Nem kell lerajzolnod, hanem megkapod te is nagy méretben (A/3). Segítségképpen kaptok 9 darab kártyát, amelyek fontosabb helyszínek, események szerepelnek. Ennek és a jegyzeteiteknek a segítségével, készítsétek el a folyamatábrát, öt perc áll rendelkezésetekre.

A teljes, nagy méretű folyamatábra üresen és kitöltve az 2.a) és 2.b), az eseménykártyák az 2.c) mellékletben található.

- Most ellenőrizzük, jól oldottátok-e meg a feladatot. Az 1. csapat kezdi az élettörténet rövid bemutatását, majd, mikor szólok, átadja a szót a 2-es csapatnak, és így tovább.

Tanári tevékenység: tanári előadás, instrukciók megadása

Diák tevékenysége: jegyzetelés, a jegyzet és a kiadott eseménykártyák segítségével vázlat készítése folyamatábra formájában

Eszközök: térkép, füzetek, tollak, kinyomtatott folyamatábra, eseménykártyák

Koncentráció: történelem, földrajz, irodalom

III. Új ismeret feldolgozása, Kazinczy munkássága (20 perc) (csoportmunka)

- Mint ahogyan már az életrajz ismertetéséből kiderült, Kazinczy központi szerepet töltött be az irodalmi életben az 1800-as évek első két évtizedében. Fialat költők fordultak hozzá levélben, hogy véleményezze írásaikat, de idősebb, már elismert költők is sokat adtak a véleményére, habár akadtak ellenségei is.
- A következőkben az lesz a feladatod, hogy kinyisd a tankönyvedet a 67. oldalon (Mohácsy Károly: Irodalom 10.). Minden csapatagnak jut majd egy szövegrészlet, amely munkásságának valamely szakaszát mutatja be. Először az lesz a feladatod, hogy jegyzetet készíts a neked kiszabott részletből.
- 1. rész: 67. oldal – „Kazinczy legfőbb [...] életvitelhez tapadt”
- 2. rész: 67-69. o. – „1811-ben tudatosan [...] két szemben álló fél között”
- 3. rész: 69. o. – „A nyelvújító mozgalom [...] műveiket”.
- Ha ezzel megvagy, akkor a jegyzeted alapján töltsd ki a folyamatábra fennmaradó szürke részeit ott, ahova szerinted időrendileg tartozik a te szakaszod.

Tanári tevékenység: instrukciók megadása, segítségnyújtás

Diák tevékenysége: jegyzet készítése a tankönyvi szöveg alapján, ebből vázlat készítése, a folyamatábrába való beillesztése

Eszközök: füzetek, tollak, kinyomtatott folyamatábra, tankönyv

Koncentráció: történelem, irodalom

IV. Összegzés, értékelés, házi feladat (10 perc) (frontális munka)

- Miután elkészültetek, ellenőrizzük. Kérem a 4-es csapatnak azon tagját, aki az első részletet dolgozta fel, hogy ismertesse vázlatát, és azt is, hogy hová írta a folyamatábrában.
- A többi csapatot arra kérem, hogy ha kell egészítse ki az eddig elhangzottakat.
- Nézzük a következőt...

Tanári tevékenység: összegzés irányítása, értékelés

Diák tevékenysége: jegyzet ismertetése, az eddigi ismeretek összegzése

Eszközök: füzetek, tollak, kinyomtatott folyamatábra

Koncentráció: történelem, irodalom

Az oktatás anyaga: Kármán József és Batsányi János munkássága

Oktatási-nevelési cél: A tanuló megismertetése Kármán József és Batsányi János munkásságával. Figyelmének ráirányítása az írók nyelvművelés terén mutatott nézetbeli különbségeire. Batsányi A franciaországi változásokra című versének elhelyezése a történelmi korban, jelentősége a magyar történelemben. A vers elemzése során a műfaji szabályok, a szerkezeti egységek, költői eszközök felismertetése.

Az óra jellege: új ismeretet feldolgozó óra

Koncentráció: történelem, irodalom

Az óra menete

I. Számonkérés (10 perc) (önálló munka)

Számonkérés írásbeli felelés formájában Bessenyei György és Kazinczy munkásságából. Két tanuló felel

A többiek feladata ezalatt önállóan jegyzetet készíteni Kármán munkásságáról a tankönyvi szöveg alapján (Mohácsy Károly: Irodalom 10. 62-63. o.)

Tanári tevékenység: számonkérés, feladat ismertetése

Diák tevékenysége: írásbeli felelet, jegyzet készítése megadott szövegből

Eszközök: tankönyv

Koncentráció: történelem, irodalom

II. Új ismeret feldolgozása, Kármán munkássága (5 perc) (frontális munka)

- Ha mindenki elkészítette a vázlatát, akkor megkérem XY-t, hogy a vázlata alapján ismertesse, hogy milyen információkat tudott meg az íróról. Aki úgy látja, hogy hiányos a jegyzete, kérem, egészítse ki.
- *Született: 1769-ben Losoncon*
- *1794-ben megindította az Uránia c. negyedévenként megjelenő folyóiratot (összesen: 3 száma jelent meg)*
- *1795 nyarán Losoncon halt meg tisztázatlan körülmények között*
- *Fontos művei:*
  - o *A nemzet csinosodása c. értekezése (Urániában jel. meg), ebben az író:*
    - *Nem sokra értékeli a fellendülő kulturális életet, mert nem érzi a megfelelő iramú fejlődést*
    - *Az **eredetiség** mellett állt ki: **romantika** előfutára*
  - o *Fanni hagyományai*
    - *eredeti mű, nem fordítás*
    - *Szentimentális napló- és levélregény*
    - *Árnyalt, egyénített lélekrajz*
- Szeretné-e valaki még kiegészíteni?

Tanári tevékenység: számonkérés

Diák tevékenysége: Kármán munkásságának szóbeli összefoglalása egy tanuló által

Eszközök: a füzetben elkészített jegyzet

Koncentráció: történelem, irodalom

III. Új ismeret feldolgozása, Batsányi János munkássága (5 perc) (frontális munka)

- Ki hallott már Batsányi Jánosról?
- Mit tudsz róla?
- Most röviden összefoglalom az életét. Próbáld meg lejegyezni a legfontosabb adatokat!

Élete:

- 1763-ban született Tapolcán – nemesi családban
  - 1788 – Kassa, Magyar Museum c. folyóirat megalapítása (Kazinczy, Baróti Szabó Dávid)
  - A nemesi ellenállás oldalán állt
  - Sok forradalmi hevületű verset írt, állásából elbocsátották
  - 1795 – egyévi várfogság (Kufstein)
  - szabadulása utána Bécsben telepedett le
  - csatlakozik a napóleoni csapatokhoz, és Párizsba menekül
  - Napóleon halála után Linzbe száműzik
  - 1845-ben Linzben meghal
  - Bessenyei programját kívánta folytatni!
  - Elégedetten szólt a kor kulturális-irodalmi eredményeiről
  - De felemeli a hangját a rossz fordítások ellen!
-
- Miféle szembeutó különbséget láthatunk Kármán és Batsányi szemléletében?
  - *Kármán nem elégedett meg azzal, hogy a fordítások által fejlesszük a nyelvet. Felhívta figyelmet az eredeti művek alkotásának fontosságára. Ezzel szemben Batsányi Bessenyei elveit követi, akiről tudjuk, hogy főként fordítások útján képzelte el anyanyelvünk megújítását.*
  - Ki volt még eddigi tudásotok alapján erőteljesen fordításpárti?
  - *Kazinczy Ferenc.*

IV. Részösszefoglalás Kármán és Batsányi munkássága (10 perc)

- Az átláthatóság kedvéért készítsünk vázlatot mindkét író munkásságáról!

Táblakép:

<p><u>Kármán József</u> - Született: 1769-ben Losoncon - 1794-ben megindította az Uránia c. negyedévenként megjelenő folyóiratot (összesen: 3 száma jelent meg) - 1795 nyarán Losoncon halt meg tisztázatlan körülmények között <u>Fontos művei:</u> ❖ A nemzet csinosodása c. értekezése (Urániában jel. meg), ebben az író: + Nem sokra értékeli a fellendülő kulturális életet, mert nem érzi a megfelelő iramú fejlődést + Az eredetiség mellett állt ki: romantika előfutára ❖ Fanni hagyományai + eredeti mű, nem fordítás + Szentimentális napló- és levélregény + Árnyalt, egyénített lélekrajz</p>	<p><u>Batsányi János</u> - 1763-ban született Tapolcán nemesi családban - 1788 – Kassa – Magyar Museum c. folyóirat - (Kazinczy, Baróti Szabó Dávid) - A nemesi ellenállás oldalán állt - Sok forradalmi hevületű verset írt, állásából elbocsátották - 1795 – egyévi várfogság (Kufstein) - szabadulása után Bécsben telepedett le - csatlakozik a napóleoni csapatokhoz, és Párizsba menekül - Napóleon halála után Linzbe száműzik - 1845-ben Linzben meghal - Bessenyei programját kívánta folytatni! - Elégedetten szólt a kor kulturális-irodalmi eredményeiről - felemeli a hangját a rossz fordítások ellen</p>
---	--

Tanári tevékenység: vázlat készítésének irányítása, vázlat felírása a táblára

Diák tevékenysége: a vázlat leírása a füzetbe

Eszközök: tollak, füzetek

Koncentráció: történelem, irodalom

V. Új ismeret feldolgozása, Batsányi János A franciaországi változásokra című versének elemzése (10 perc) (frontális munka)

- A következőkben Batsányi János A franciaországi változásokra című versét fogjuk elemezni közösen. Nyissátok ki a szöveggyűjteményeteket (Mohácsy Károly: Irodalmi szöveggyűjtemény 10.) Batsányi ezen versénél! Nézzük meg a címet! Mit gondoltok, mire utal a cím?
- *A nagy francia forradalomra.*
- Mi támasztja ezt alá?
- *Például a keletkezés éve.*
- Felolvasom a verset. Figyeljétek meg a szerkezeti felépítését!
- Milyen szerkezeti egységekből áll?
- *Nyolc sorból áll, két nagy részre lehet osztani.*
- Kinek van más ötlete, hol húzható meg a határ?
- *Először az ötödik sornál: „ti is, kiknek vérét...” De az utolsó két sor is elkülönül.*
- Miért?
- *Mert az ötödik sornál már más a megszólított, az utolsó két sor pedig tartalmilag mást fejez ki.*
- Nézzük akkor meg ezeket az egységeket külön-külön. Mit tartalmaz az első négy sor?
- *Megszólítást, és jellemzést.*
- Kiket, miket szólít meg a költő?
- *Nemzetek, országok, a népeket, az elnyomott tömegeket.*

- Hogyan jellemzi őket?
- *Negatív képeket sorakoztat egymás után....*
- Milyen kulcsszavakat, fogalmakat emelhetünk ki ebből a részből?
- „nyögtök”, „rabság”, „koporsó”, „vas-iga” ...
- Minek a negatívjai ezek a szavak?
- *A szabadságnak, vagyis a szabadság, egyenlőség hiányát jelzik.*
- Nézzük a következő két sort! Hogyan változik a megszólítottak személye?
- *„Ti is [...] hív jobbágyitoknak felszentelt hóhéri”, vagyis az uralkodó osztály képviselői.*
- Milyen különös jelzős szerkezet üti meg a fülünket?
- *„Felszentelt hóhéri”*
- Miért furcsa ez a szerkezet?
- *Mert a két szó ellentmond egymásnak, hiszen a hóhérok, gyilkosok, így nem lehetnek szentek. Vagyis az uralkodó réteg hatalmát Istentől származtatva gyilkosként, hóhéreként uralkodik a szegényeken.*
- Valóban mégpedig egymást kizáró ellentétpárt alkotnak. Úgy nevezzük ezt, hogy oximoron.
- Miért teszi a költő a 6. sor végére ezt a kifejezést?
- *Azért, hogy még hatásosabb legyen, a késleltetés eszközét használja. Kiemelt helyre teszi.*
- Mi az utolsó két sor szerepe?
- *Összegzés, lezárás.*
- Milyen műfajba sorolhatjuk ez alapján a verset? Indoklást is kérek!
- *Epigramma a műfaja, mert röviden, tömören fejt ki gondolatait, és a végén csattanóval zár.*
- Mit üzen ez az utolsó két sor az egyik, illetve a másik címzett számára?
- *Az első címzettnek buzdítást jelent, a másikkal pedig fenyegetést.*

Tanári tevékenység: a vers elemzésének irányítása kérdve kifejtő módszerrel

Diák tevékenysége: válaszol a tanári kérdésekre

Eszközök: szöveggyűjtemény

Koncentráció: történelem, irodalom

V. Összegzés, a vers vázlatának elkészítése, értékelés (5 perc), (frontális munka)

- Készítsük el a vers vázlatát a megbeszéltek alapján.

Táblakép:

1-4. sor

1. Nemzetek, országok! - megszólítás
- 2.4.
  - a megszólított jellemzése, körülírása
  - képek halmozása – szabadság hiánya, elnyomás
  - alliterációk („kínos kötelében”)

5-6. sor

- újabb megszólított: „felszentelt hóhéri” = oximoron (egymást kizáró ellentét) = a megkoronázott királyokra utal
- a 6. sor végén – kiemelt szerepe van

7-8. sor

- csattanó - felszólítás
- kettős üzenet a két címzettnek:
  1. címzett: buzdítás
  2. címzett: fenyegetés

Tanári tevékenység: vázlat készítése a táblára

Diák tevékenysége: vázlat leírása a füzetbe

Eszközök: füzetek, tollak

Koncentráció: történelem, irodalom

Az oktatás anyaga: Csokonai Vitéz Mihály élete és munkássága

Oktatási-nevelési cél: A tanuló megismertetése Csokonai életével, ezen keresztül pedig a korabeli magyar társadalmi és kulturális problémákkal, valamint a kor erkölcsi normáival. Ennek ismeretében képes legyen reflektálni a jelenbeli problémákra. A felvilágosodás eszmerendszerének felelevenítése, s újraértelmezése Csokonai művein keresztül. A magány, a társadalmi kizártság fogalmának megjelenése a költő művészetében, az ezzel kapcsolatos eszmék, filozófiai fogalmak megismertetése. A zseni fogalma, ismerve.

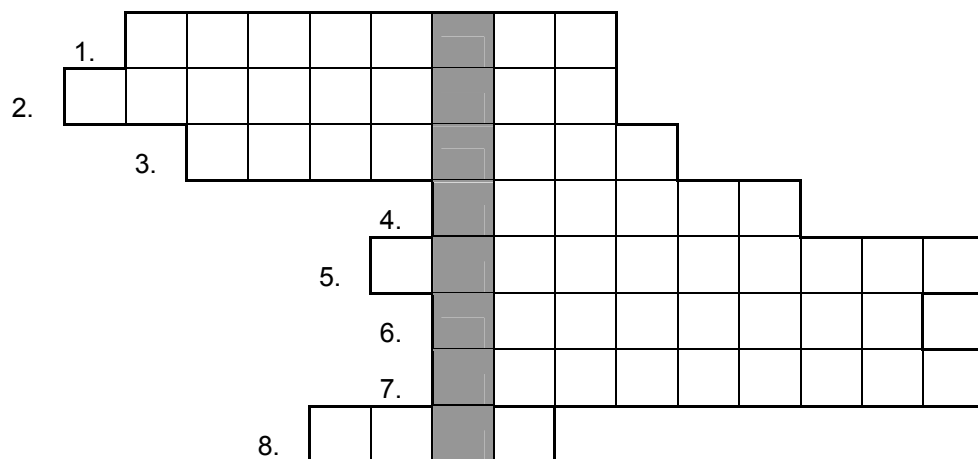
Az óra jellege: új ismeretet feldolgozó óra

Koncentráció: történelem, világirodalom, földrajz, filozófia, művészettörténet

Az óra menete:

I. Óra eleji ismétlés (10 perc) (frontális munka)

A felvilágosodással kapcsolatos fontosabb nevek, címek, fogalmak felelevenítése, átisméltése rejtvény segítségével:

1. A magyar nyelvújítás nagy alakja (Kazinczy)
2. Bessenyei György híres röpirata (Magyarság)
3. Kazinczy ellenfelei írták (Mondolat)
4. Legismertebb műve a Fanni hagyományai (Kármán)
5. Kazinczy e műveit tartotta a legfontosabbaknak (fordítások)
6. Nyelvújítók, Kazinczy és köre (neológus)
7. A nemzeti felemelkedést ezen eszköz fejlesztésével érhetjük el (anyanyelv)
8. E mű megjelenésétől számítjuk a magyar felvilágosodás kezdetét (Ágis [tragédiája])

Megoldás: Csokonai

Tanár tevékenysége: kérdések feltevése

Diák tevékenysége: kérdések megválaszolása, a rejtvény megfejtése

Eszközök: írásvetítő, fólia

Koncentráció: történelem, nyelvészet

II. Csokonai élete (10 perc) (frontális munka)

- Hallottatok-e már Csokonai Vitéz Mihályról?
- Mit tudtok róla?
- Mely műveivel ismerkedtetek meg eddigi tanulmányaitok során?
- A mai órán Csokonai Vitéz Mihály életét és művészi pályáját tekintjük át. Elsőként az életrajzi háttérrel foglalkozunk.

Életrajz:

- Debrecenben 1773. november 17-én született
- Családi háttér
- Tanulmányai: Debrecen, Sárospatak
- Pozsony
- Komárom
- Kisasszond
- Curgó
- Debrecen
- Nagyvárad
- Debrecenben 1805. január 28-án meghalt

Tanár tevékenysége: kérdéseket tesz fel, majd tanári előadás

Diák tevékenysége: válaszol a kérdésekre

Eszközök: térkép, Csokonaihoz kapcsolódó képek

Koncentráció: történelem, földrajz

III. Részösszefoglalás (5 perc) (frontális munka)

- Foglaljuk össze röviden Csokonai életét, s készítsünk vázlatot is!
- Mikor és hol született?
- Mit tudunk családjáról?
- Hol folytatta tanulmányait?
- Miért ment Pozsonyba?
- Kivel ismerkedett meg Komáromban?
- Ezt követően hol lakott huzamosabb ideig?
- Mit csinált Curgón?
- A csurgói hónapok után hová megy?
- Mikor és hol hal meg?

Táblakép: (vázlat)

- Debrecen	- Debreceni Kollégium
- Sáropatak	- Sáropataki Kollégium
- Pozsony	- Diétai Magyar Múzsza
- Komárom	- Vajda Julianna (Lilla)
- Kisasszond	- Sárközy István
- Csurgó	- helyettes tanár
- Debrecen (Nagyvárad)	- meghal (tüdőgyulladás)

Tanár tevékenysége: kérdéseket tesz fel, vázlat felírása a táblára

Diák tevékenysége: válaszol a kérdésekre, vázlatot készít a füzetébe

Eszközök: térkép, tábla, füzet

Koncentráció: történelem, földrajz

IV. Csokonai művészi pályája (10 perc) (frontális munka)

- A következőkben Csokonai művészi pályáját foglalom össze. Figyeljétek meg, hogy az egyes műveit, vázlatunk, vagyis Csokonai életének mely állomásához köthetjük!
- Csokonai költészete rendkívül sokszínű, verseiben megtalálható szinte a kor valamennyi művészeti törekvése. Egyszerre volt ő tudós költő (poeta doctus) és született östehetség (poeta natus)
- A Debreceni Kollégiumban vált ő elsősorban tudós költővé – ekkor s itt írja Az estve, és a Konstantinápoly című filozofikus költeményeit, melyeket többször átdolgoz a klasszicizmus, a felvilágosodás, Rousseau és Voltaire hatása alatt.
- Komáromi tartózkodása idején megismeri Vajda Juliannát (Lillát), s szerelmük pár hónapja alatt megszületnek a boldogság versei: Tartózkodó kérelem (egy korábbi mű átdolgozása), A boldogság - rokokó. Azonban rövidesen világossá válik, hogy Lilla nem lehet a költőé, s eme fájdalom szüli A Reményhez című verset.
- A beteljesületlen szerelem az utolsó dolog, ami elvezeti Csokonait a magány, a számkivetettség érzéséig, s ekkor születnek csodálatos szentimentalista költeményei: A Magánossághoz, A tihanyi Ekhóhoz. Ekkor távol az emberektől, a zajos világtól Sárközy István kisasszondi birtokán él.
- Csurgói tanársága idején születnek népies költeményei, mint például a Jövendölés az első oskoláról a Somogyban, A szegény Zsuzsi a táborozáskor vagy a Szerlemdal a csikóbőrös kulacshoz címűek. S mindezek mellett megírja Dorottya című komikus eposzát is.
- Halála előtt nem sokkal írja Tüdőgyulladásomról című versét, melyben szinte klinikai pontossággal mutatja be a betegség szörnyű tüneteit.

Tanár tevékenysége: tanári előadás

Diák tevékenysége:

Eszközök:

Koncentráció: történelem, filozófia

V. Összefoglalás (7 perc) (frontális munka)

- Egészítsük ki ezen új információk ismeretében vázlatunkat!

Táblakép (vázlat)

Debrecen	-	Debreceni Kollégium	Az estve – Rousseau Konstantinápoly –	} felvilágosodás klasszicizmus
Voltaire				
Sárospatak	-	Sárospataki Kollégium		
Pozsony	-	Diétai Magyar Múzsza		
Komárom	-	Vajda Julianna	Tartózkodó kérelem A boldogság	} rokokó
Kisasszond	-	Sárközy István	A Reményhez A Magánossághoz A tihanyi Ekhóhoz	} szentimentalizmus
Csurgó első	-	helyettes tanár	Jövendölés az oskoláról a	} népiesség
Somogyban			Szegény Zsuzsi a táborozáskor Szerlemdal a csikó- bőrös kulacshoz Dorottya	
(Nagyvárad)	-	(tüdőgyulladás)	} Tüdőgyulladásomról	
Debrecen	-	meghal		

Tanár tevékenysége: kérdéseket tesz fel, vázlat felírása a táblára

Diák tevékenysége: válaszol a kérdésekre, a vázlatot kiegészíti a füzetében

Eszközök: térkép, tábla, füzet

Koncentráció: történelem, filozófia, földrajz

VI. Értékelés, házi feladat (3 perc)

- Házi feladat az órai anyag elsajátítása!

Az oktatás anyaga: Csokonai Vitéz Mihály: Az estve

Oktatási-nevelési cél: A tanuló megismertetése a sententia és a pictura fogalmaival, valamint a rousseau-i tanokkal. Képes legyen a sententiát és a picturát felismerni a versben, s jellemzőiket illetve egymásra hatásukat megvizsgálni, megérteni. A Rousseau által képviselt eszmék megismerését követően ismerje fel azok kifejeződését a versben. Tudjon elvonatkoztatni, vagyis a mai korra is értelmezni, átlátni a Csokonai által felvetett gondolatokat: a világ erkölcsi romlását, a társadalmi különbségek problémáját, a háborúkat, a világ kiteszítottjainak helyzetét stb.

Az óra jellege: vegyes típusú óra

Koncentráció: történelem, művészettörténet, filozófia, világirodalom

Az óra menete:

I. Számonkérés (10 perc)

Számonkérés felelés formájában Csokonai életrajzából. Két tanuló felel.

Tanári tevékenység: számonkérés, értékelés

Diák tevékenysége: szóbeli felelet

Eszközök: térkép

Koncentráció: történelem, földrajz, világirodalom

II. Új ismeret feldolgozása (5 perc) (frontális munka)

- A mai órán Csokonai gondolati lírájának egyik kitűnő darabjával fogunk foglalkozni, mely még diákévei alatt keletkezett. Az előző órán átfogóan beszéltünk már Csokonai munkásságáról. Melyik két verset emeltük ki ebből a korszakból?
- *Az estve és a Konstantinápoly című költeményeket.*
- Milyen kulcsszavakat írtunk fel vázlatunkhoz e két vers kapcsán?
- *Klasszicizmus, felvilágosodás, Rousseau, Voltaire.*
- Így van, hogyan kapcsolódnak e fogalmak ide?
- *A versek a klasszicizmus és a felvilágosodás eszméit viselik magukon, Az estvében a rousseau-i természetes, idilli állapot, a Konstantinápolyban a voltaire-i egyházellenesség jelenik meg.*

Tanári tevékenység: kérdések feltevése

Diák tevékenysége: válaszol a kérdésekre

Eszközök: tankönyv

Koncentráció: történelem, világirodalom, filozófia

III. Új ismeret feldolgozása, Az estve című vers elemzése (20 perc) (frontális munka)

- Mint ahogy már említettem a költő diákévei alatt írta e nagy gondolati-filozófiai művét. A vers első variációja egy iskolai feladatra született, meghatározott szempontok alapján. Ezeknek az iskolai versfeladatoknak két típusa volt: a sententia, melynek lényege, hogy az antik költők, bölcsék mondásait, gondolatait adta vissza részletesen kifejtve a retorika szabályai szerint, a másik pedig a pictura, amelynek lényege a természet, a tájak, emberek bemutatása. Csokonai e nagy gondolati versében összegyúrta e két típust, s így emelte filozofikus magasságokba azt. E költeményben tehát megszólal Rousseau társadalomellenessége, természet felé fordulása. Most felolvasom a művet, s figyeljétek meg, hogyan osztható fel a vers, és mely részekben fedeztek fel picturát s melyekben sententiát!
- Bemutató felolvasás
- Hogyan osztható fel a verset?
- *Hat részre bontható, ahogyan az tipográfiailag is jelölve van.*
- Hogyan jelenik meg a sententia és a pictura a műben?
- *Az első két bekezdésben a pictura segítségével bemutatja az alkonyatot és egy gyönyörű természetleírást ad, a harmadik rész a picturából átvezet a sententiába, a negyedik rész társadalombírálat, Rousseau tanai jelennek meg benne (sententia), s az ötödik és hatodik részben visszatér a kezdősorokhoz, a természet gyönyörű képsorai jelennek meg (pictura).*
- Mit mutat be az első két egység?
- *Gyönyörű alkonyodó tájat látunk, a nappal és az éjszaka közti sejtelmes szürkület világát.*
- E rész képei milyen érzéseket keltenek bennetek?
- *Nyugalmat, békét kiegyensúlyozottságot árasztanak.*
- Milyen képeket látunk magunk előtt, s milyen költői eszközök segítenek e gyönyörű képek lefestésében Csokonainak a költemény e két egységében?
- *Megszemélyesítés, metafora, alliteráció, ellentét.*
- E csodás képek nemcsak látványukban ragadják meg az olvasót. Mely érzékszerveinkre hatnak még e szavak?
- *Orr – szaglás, fül – hallás, bőr – tapintás.*
- Milyen világ akkor ez?
- *Egy ideális, nyugodt, szépségekkel teli világ.*
- Hogyan indítja a harmadik egységet a költő?
- *Kéri a sötét éjszakát, hogy még ne jöjjön el.*
- A „setét éj” késleltetése mit vetít előre? Milyen világ érkezését?
- *A megromlott, megrontott világot készíti elő e rész.*
- Hol van a helye e világban a költőnek?
- *„Úgyis e világban semmi részem nincsen.” Vagyis ő nem akar e lármás világ részese lenni.*
- Itt is hatni kíván érzékeinkre.
- *A látásra: „setét éj”, tapintásra: „hideg szárnyaiddal”.*
- Ahogy az előbb már utaltam rá itt vezeti át a költő a sententiába a verset. Melynek mondanivalója legrészletesebben a 4. részben bontakozik ki. Hogyan indítja e részt?
- *Megszólítással és költői kérdéssel indít: „Bódult emberi nem, hát szabad létedre / Mért vertél zárbékót tulajdon kezedre?”*
- Milyen két társadalmi rendet állít szembe egymással?

- *Az ősközösséget, ahol minden közös volt, s a civilizált társadalmat, ahol a magántulajdon megmérgezte az emberi kapcsolatokat, s csak gyűlöletet és háborúkat szült.*
- A civilizált társadalom visszásságainak kiemelésére milyen eszközt alkalmaz ebben a részben?
- *A negatív festés eszközét. Felsorolja, hogy míg az emberek ősközösségben éltek, addig a civilizált társadalmi rend mely bűnei nem léteztek.*
- Melyek ezek a bűnök?
- *Nem voltak háborúk, szegények és gazdagok (társadalmi különbségek), tolvajok, nem voltak az erdők, mezők, a természet egyes részei kisajátítva.*
- Kinek a nézeteit olvashatjuk tehát ki e költeményből?
- *Rousseau-ét.*
- Megtalálható benne az utalás az emberek közti egyenlőtlenség eredetére: „Az enyim, a tied, mennyi lármát szüle, / Miolta a miénk nevezet elüle.” Másrészt megjelenik benne az ember eredendően jó, csak a társadalom, a közösségbe való beilleszkedés teszi gonosszá gondolata is: „Mert gonosz erkölccsel senki sem született.” Az általános érvényű megállapításokat néhol a magyar valóságra is vonatkoztatja. Melyek azok a szavak, melyek a hazai helyzetre utalnak?
- *„Rozskenyérháj”, „dézma”, „porció”.*
- Az utolsó két szakaszban a költő visszatér a kezdő képsorhoz. Hogyan állítja szembe az előző képsorral e részt?
- *Felsorolja, hogy a természet szépségei, értékei közül mit nem sajátítottak még ki az emberek.*
- Mik ezek?
- *A holdvilágot, a levegőt, a madarak énekét.*
- Figyeljük meg, hogy a pictura eszközét alkalmazza újra, s hogy hogyan veszi elő megint az érzékeinkre ható képeket! Tulajdonképpen kétféle világot, s kétféle rendszert ütköztet, az ősi, természetes állapotokat a civilizálttal. Melyik mellett foglal állást a költő a vers végén?
- *A természet harmonikus világa mellett.*
- Figyeljük meg, hogyan zárja a költeményt! Melyik műfajfajra ismeresz a záró sorokban?
- *Az ódára.*
- Ódai magasságokba emeli a költeményt e zárlattal.

Tanári tevékenység: kérdések feltevése

Diák tevékenysége: válaszol a kérdésekre

Eszközök: szöveggyűjtemény

Koncentráció: történelem, világirodalom, filozófia

IV. Összefoglalás (vázlatkészítés) (5 perc) (frontális munka)

- Készítsük el a vers elemzésének vázlatát!

Táblakép (vázlat):

Csokonai Vitéz Mihály: Az estve

I.	1-2. egység:	természeti képek (ősi állapotot idéz)	nyugalom	pictura
		↕		
II.	3. egység	civilizált világ előre vetítése sententiába	diszharmónia	picturából →
III.	4. egység	ősi világ ↔ civilizált világ (rousseau-i tanok) (negatív festés)	diszharmónia romlottság	sententia
		↕		
IV.	5-6. egység	természeti képek	nyugalom	pictura

Tanári tevékenység: összefoglalás kérdések segítségével, vázlat készítése a táblán

Diák tevékenysége: válaszol a kérdésekre, vázlat készítése a füzetbe a tábla alapján

Eszközök: szöveggyűjtemény, füzet, tábla

Koncentráció: történelem, világirodalom, filozófia

V. Értékelés, házi feladat kiadása (5 perc)

- Házi feladat a vers elemzése, és a költői képek (megszemélyesítések, metaforák, alliterációk, ellentétek stb.) kigyűjtése a műből.

Az oktatás anyaga: A rokokó stílusirányzatának megjelenése Csokonai Vitéz Mihály lírájában

Oktatási-nevelési cél: A tanuló megismertetés a rokokó stílus jellegzetes jegyeivel a Tartózkodó kérelem és A Reményhez című verseken keresztül. Tartalom és forma ellentéte A Reményhez című versben. Csokonai: a romantika előfutára.

Az óra jellege: új ismeretet feldolgozó óra

Koncentráció: történelem, művészettörténet, filozófia, világirodalom

Az óra menete:

I. A házi feladat ellenőrzése (10 perc), (frontális munka)

- Az előző órán azt a házi feladatot kaptátok, hogy keressetek költői képeket, alakzatokat Az estve című versből.
- Nézzük, ki mit talált!

Tanári tevékenység: megoldások ellenőrzése, értékelése

Diák tevékenysége: a házi feladat ismertetése

Eszközök: füzetek

Koncentráció: irodalomelmélet

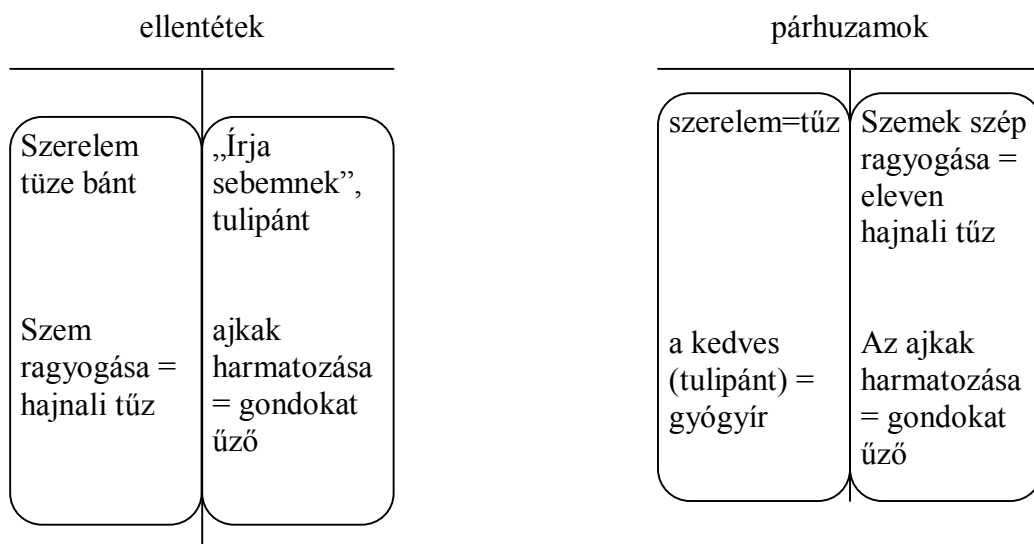
II. Új ismeret feldolgozása, a Tartózkodó kérelem című vers elemzése (15 perc) (frontális munka)

- A mai órán a rokokó stílusirányzatával ismerkedünk meg.
- Ki hallott már erről a stílusról?
- Mit tudsz róla?
- Nyissátok ki a szöveggyűjteményeket a Tartózkodó kérelem című versnél. Felolvasom Csokonai e remekművét, az a kérésem, hogy figyeld meg a mű alapján, hogy mik lehetnek a rokokó stílus, életérzés jellegzetes jegyei!
- Bemutató felolvasás
- *Szerelemről szól*
- *Virágszimbolika*
- Rímes, ritmusos
- Lépünk akkor most tovább, térjünk rá a vers elemzésére. Mit gondoltok, kihez írhatta ezt a művet?
- *Lillához.*
- *Valóban, de az eredeti nem neki készült, ez már egy átdolgozott változat. Az eredetit, melynek címe Egy tulipánhoz, nem tudjuk, kihez írta. Az azonban világosan látszik, hogy hosszas tökéletesítés, finomítgatás után érte el ezt a formát. Mi a vers kiinduló helyzete?*
- *Ez egy udvarlási helyzetet mutat be.*
- Így van. Mi a vers kiinduló költői képe, alapja?
- *Egy metfora. A szerelem = tűz, mely megéget.*
- Hogyan viszonyul a verscím jelentése a vers egészének jelentéséhez?

- *A tartózkodó jelző visszafogottságra utal, mégis elég nyíltan beszél az érzelmeiről. Sőt a lány testrészeinek közeli bemutatása érzéki képzeteket kelthet az olvasóban.*
- Most az lesz a feladatod, hogy a táblán látható szemponttáblázat segítségével vitassátok meg padtársaddal, hogy milyen rokokó, klasszicista és népies vonások jelennek meg a versben.

Rokokó	a téma, zeneiség, apró, finom képek sorakoztatása
Klasszicista	ókori utalás pl. ambrózia
Népies	virágmetafora, az „ír” szó használata

- Próbáld meg padtársaddal T-táblázatok segítségével értelmezni a verset szervező ellentéteket és párhuzamokat

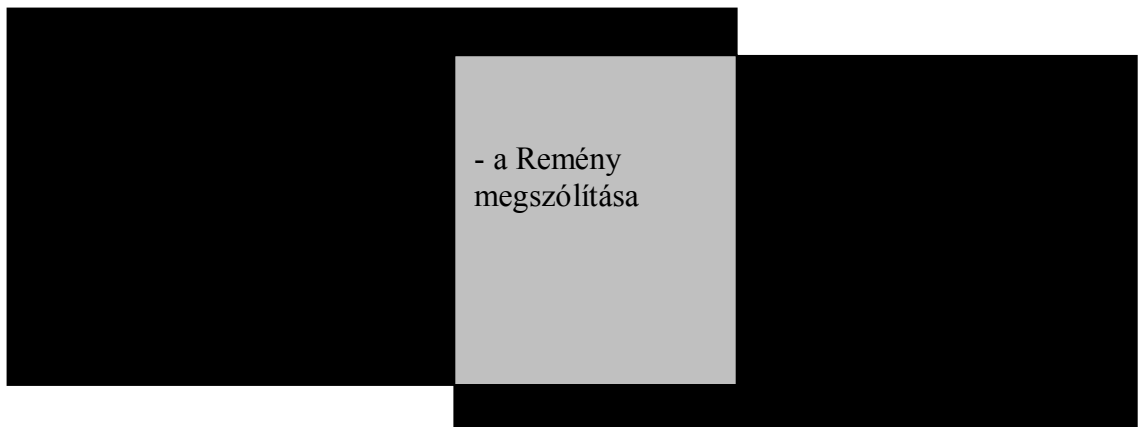

- Nézzük meg a mű verselését! Igaz-e az állítás, hogy kettős hangszerelésű versről van szó? Miért?
- *Igen, mert egyrészt időmértékes a verselése, másrészt pedig ütemhangsúlyos.*
- Mit jelent az ütemhangsúlyos verselés?
- Nézzük meg az első versszakot: hány szótagra bonthatóak az egyes sorok?
- *A páratlanok 8, a párosak 7 szótagosak, vagyis a sorok elején és közepén van a hangsúlyos szótag: A ha-tal-mas, sze-re-lem-nek
Meg-e-mész-tő tü-ze-bánt*
- Most nézzük meg a rímelését!
- *Keresztrímek vannak benne végig: szerelemnek
bánt
sebemnek
tulipánt.*

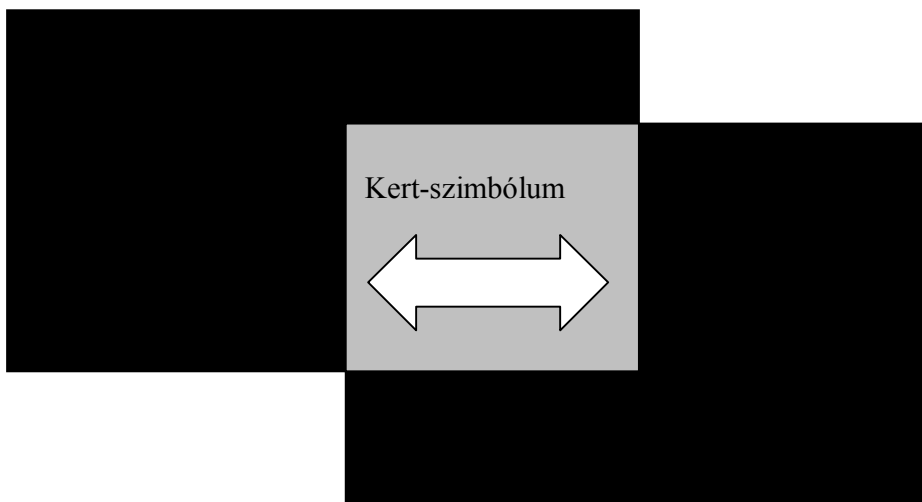
III. Új ismeret feldolgozása, A Reményhez című vers elemzése (15 perc) (frontális munka)

- Felolvasom A Reményhez című verset. Figyeljétek meg, hogyan viszonyul egymáshoz forma és tartalom!
- Bemutató felolvasás
- *Ellentétben vannak egymással, mert a vers formája kidolgozott, aprólékos, finom képeket sorakoztat, helyenként játékoságot sugároz, a tartalom azonban lehangoló, fájdalmas hangvételi.*
- Miféle két stílus keveredik egybe a tartalom és a forma különbözősége alapján?
- *A forma rokokó vonásokat mutat, tartalmilag azonban a szentimentalizmus uralkodik.*
- Valóban, a vers rokokó formába burkolt lemondó, érzegős panasz. Hogyan oszthatnánk szerkezeti egységekre a verset?
- *Két nagy egységre oszthatjuk, az első és a negyedik versszakok érzelmi-tartalmi párhuzamot mutatnak. A 2. és 3. versszakok hangulati ellentétben állnak egymással.*
- Nézzük meg közelebbről ezeket a nagyobb egységeket! Halmazábra segítségével készítsünk összehasonlító vázlatot az említett strófapárokról!

Táblakép:

-

IV. Összegzés, értékelés, házi feladat (5 perc) (frontális munka)

- Tekintsük át vázlatkészítéssel a rokokó jellegzetes jegyeit!
- Mi jellemzi a témáját?
- *Főként a szerelemről, a boldogságról, a magánélet apró örömeiről beszél.*
- Milyen formai jellegzetességeket figyelhetünk meg?
- *Könnyedség, zeneiség, csilingelő rímek, játékos ritmika.*
- Milyen a nyelvhasználata?
- *Elegáns, finom(kodó).*

Táblakép:

A rokokó főbb ismertetőjegyei:

- Témája: szerelem, boldogság, a magánélet apró örömei
- Formai jegyek: könnyedség, zeneiség, csilingelő rímek, játékos ritmika
- Nyelvhasználat: elegáns, finom(kodó)

Az oktatás anyaga: Csokonai Vitéz Mihály A Magánossághoz című versének elemzése

Oktatási-nevelési cél: A magány problémakörének vizsgálata Csokonai költészetében A Magánossághoz című vers alapján. A szöveg értelmezési lehetőségeinek megtapasztalása vita, eszmecsere útján páros munkában. Az újonnan szerzett ismeretek feldolgozása, összegzése, egyfajta kohézióteremtés az egyes gondolatok, meglátások között. A magány értelmezése saját életünkre vonatkoztatva.

Az óra jellege: új ismeretet feldolgozó óra

Koncentráció: történelem, művészettörténet, filozófia, világirodalom

Az óra menete

I. Számonkérés Az estve című vers elemzése, a rokokó jellegzetességei, két tanuló felel (10 perc)

Tanári tevékenység: számonkérés, értékelés

Diák tevékenysége: szóbeli felelet

Eszközök: szöveggyűjtemény

Koncentráció: irodalomelmélet, művészettörténet, filozófia, világirodalom, történelem

II. Új ismeret feldolgozása, Csokonai A Magánossághoz című versének elemzése (15 perc) (páros munka)

- A mai órán Csokonai Vitéz Mihály egy újabb versével fogunk megismerkedni. Az óra első felében páros munkában fogtok dolgozni, mindenki a partársával. Ilyen módon hat párt alkottok, melyek mindegyike más-más feladatot fog kapni (minden pár megkapja a neki szóló feladatot papíron is):
- **1. pár:** T-táblázat segítségével keressétek meg a versben a természeti táj bemutatásánál a valószerű és a meseszerű elemeket! A másik feladat pedig az, hogy vizsgáljátok meg, milyen viszony van a Magánosság és a vers terei között!
- **2. pár:** Kettéosztott naplóval gyűjtsétek ki, hányféleképpen szólítja meg a költő a Magánosságot! Figyeljete a jelzőkre is, illetve, hol milyen jelentések kapcsolhatók az egyes megszólításokhoz, valamint arra, hogy miféle viszonyt feltételezhetnek a költő és a megszólított között!
- **3. pár:** Idézetekkel mutassátok be, hogy kiket kedvel, és kiket kerül a Magánosság a költő szerint, értelmezzétek is ezeket! T-táblázat foglalja össze eredményeiteket!
- **4. pár:** Keressétek meg, értelmezzétek, és gondolkodástérképen rögzítsétek, hogy mi mindent, milyen szerepet vár el a költő a Magánosságtól!
- **5. pár:** Készítsetek vázlatot a vers szerkezet egységei alapján!
- **6. pár:** Vitassátok meg az alábbi kérdéseket, vázlatban foglaljátok össze ezekkel kapcsolatos nézeteiteket!

Megoldási javaslatok az egyes feladatokra:

1. pár

Valószerű elemek	Meseszerű elemek
Kisasszond – valóságos földrajzi hely Magányos völgy, cserjés Gyertyánok tövében	nimfák lakhelye „a te szent erdődbe”
Negatív viszony	Pozitív viszony
- az ember alkotta környezet	- természeti környezet

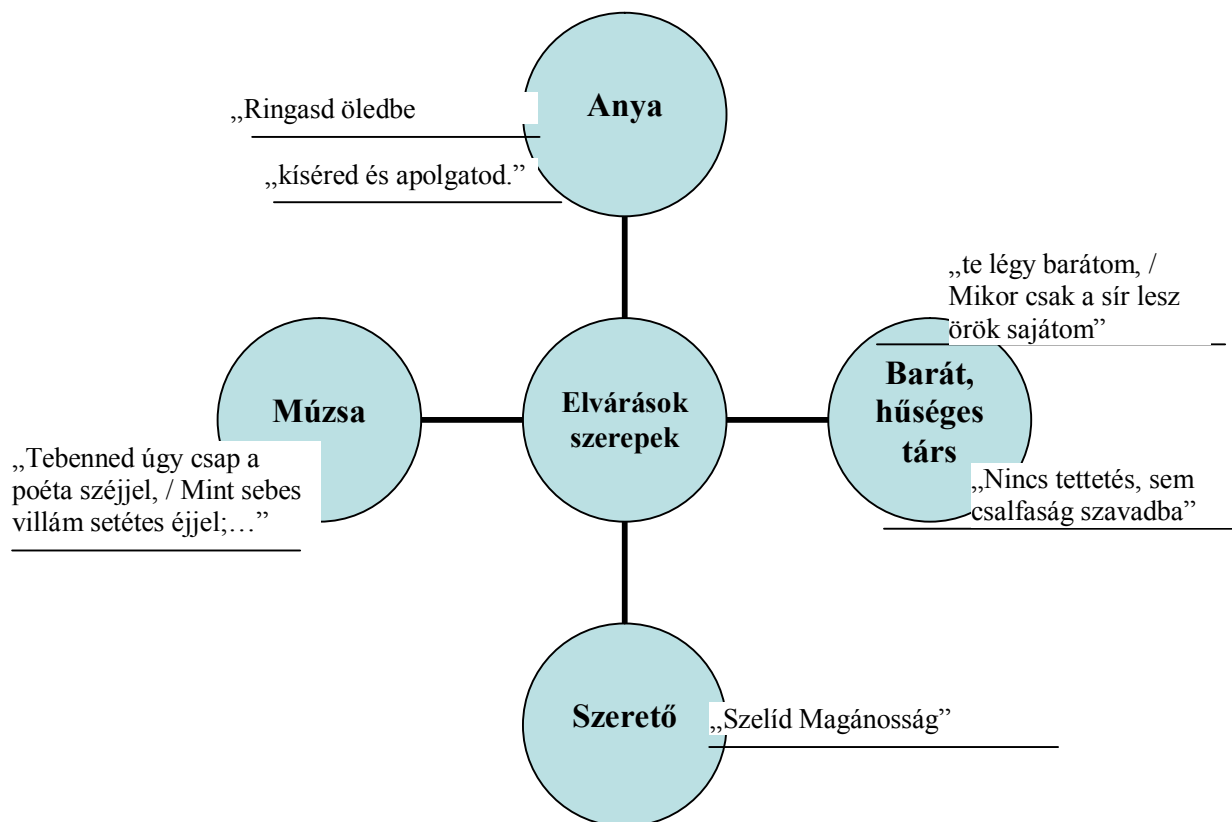
2. pár

Idézet	Megjegyzések, észrevételek
1. vszk. „Áldott Magánosság, jövel!”	E/2 személyű megszólítás, Fenséges, magasztos jelző használata Tisztelet
3. vszk. „Szelíd Magánosság”	Kedves, szeretetteljes jelző Nőiség kifejeződése
8. vszk. „Ó, kedves Istenasszony!”	Istenségként mutatja be Nőnemű Hűséges társ
11. vszk. „Áldott Magánosság!”	3x ismétli meg, a kérés nyomatékosítása (halálvágy) visszatér az első versszak fenséges magasztos jelzőjéhez

3. pár

kedveli	kerüli
<p>„érező szív” „mentsvára a magán szomorkodónak” „Csak a te szent erdődbe van, / Hol biztatásit titkos égi szónak / Hallhatja a boldogtalan „ki megvetette a világot, / Vagy kinek már ez nyakára hágott” „bölcsek” „poéta”</p>	<p>„királyok udvara” „kastélyok” „fösvény” „nagyravágyó”</p>

4. pár

5. pár

Szerkezeti egységek

Egységek	Tartalmi mondanivaló
1. vszk.	A Magány megszólítása, hívása, kérés
2-3. vszk.	A Magánosság lakhelyének bemutatása, pozitív, idillikus természeti képek
4-5. vszk.	Az emberalkotta világ képei, durva világ, mely számára a magány gyötrelém
6-7. vszk.	A magány mentsvár a boldogtalannak, a bölcsesség és az ihlet forrása
8-9. vszk.	A költő és az istenasszony bensőséges, meghitt kapcsolatát mutatja be
10-11. vszk.	Halálvágy megjelenése, édes kín a halál, mely megszabadít a földi gyötrelmekről

6. pár

Ódai és elégikus elemek:

óda	elégia
<p>ABA szerkezet (keretes) Van megszólítottja Magasztos, fenséges hangon szól</p>	<p>szomorú hangvétel fájdalmat, bánatot fejez ki</p>

Semmiből világokat teremteni: - a zsenikultusz korai megjelenése (romantikus felfogás)

„Színes világ barátai”: asszociálhatunk például a kétszínűségre, köpönyegforgató jellemekre

1. vszk 1. sora	utolsó vszk. utolsó sora
<p>A béke, a természet adta nyugalom, csend, biztonság igénye jelenik meg</p>	<p>A halálvágy, a végső magányosság óhajtása</p>

Tanári tevékenység: feladatok ismertetése, kiosztása, segítségnyújtás

Diák tevékenysége: páros munkában kiadott feladat elkészítése

Eszközök: szöveggyűjtemény, csomagolópapírok, filctollak, tollak

Koncentráció: irodalomelmélet, művészettörténet, filozófia, világirodalom, történelem

III. A páros munkák ellenőrzése, vázlatkészítés táblázatos formában (15 perc) (frontális munka)

Egységek	Tartalmi mondanivaló				
1. vszk.	A Magány megszólítása, hívása, kérés	- A vershelyzet rögzítése (Kisasszond)	„Áldott Magánosság!” – tisztelet	Anya szerep	Óda – A rész
2-3. vszk.	A Magánosság lakhelyének bemutatása, pozitív, idillikus természeti képek	- álomszerű és valószerű táj: külső és belső táj	„Szelíd Magánosság!” – nőiség	Szerető szerep	B – rész
4-5. vszk.	Az emberalkotta világ képei, durva világ, mely számára a magány gyötrelme	Negatív viszony: emberalkotta környezet, társadalmiság			
6-7. vszk.	A magány mentsvár a boldogtalannak, a bölcsesség és az ihlet forrása	A lírai én kivonul a társadalomból a természetbe, a magány menedéket adó áldásait sorolja (rousseau-i szentimentalizmus)		Múza szerep	
8-9. vszk.	A költő és az istenasszony bensőséges, meghitt kapcsolatát mutatja be A társ-ból való kiteszítottság panasza	A magány dicsőítése már inkább kényszerű önvigasztalás	„Ó, kedves Istenasszony!” – istenség, hűség, nőnem	Barát, társ szerep	
10-11. vszk.	Halálvágy megjelenése, édes kín a halál, mely megszabadít a földi gyötrelmekről	A szenvedés és boldogságvágy kettőssége csak a halál magányában oldódhat fel	„Áldott Magánosság!” – tisztelet 3x ismétli	Barát, társ szerep	A – rész

Tanári tevékenység: vázlat elkészítésének irányítása

Diák tevékenysége: vázlat elkészítése közösen a füzetbe

Eszközök: szöveggyűjtemény, tollak

Koncentráció: irodalomelmélet, művészettörténet, filozófia, világirodalom, történelem

IV. Összegzés, értékelés, házi feladat (5 perc) (frontális munka)

- Házi feladat, A tihanyi Ekhóhoz című verse elemző feldolgozása.

Az oktatás anyaga: A magyar felvilágosodás nagy alakjai - ismétlés

Oktatási-nevelési cél: Annak felmérése, hogy mennyire sikerült a tanulónak elsajátítani a magyar felvilágosodáshoz kapcsolódó fogalmakat, fontosabb műveket, időpontokat, eseményeket. A csoportmunka segítségével lehetőség nyílik az együttműködő, toleráns személyiség fejlesztésére, de mindemellett természetesen az egészséges versenyszellem előhívására is. A csoportokon belül mindenki megnyilvánulhat legalább egyszer szóban, ez célozza a szóbeli megnyilatkozás fejlesztését. A feladatok ellenőrzése során – bizonyos feladattípusoknál - a tanulóknak meg kell indokolniuk válaszájukat. A gyakorló órán lehetőség nyílik a már elsajátított tananyag kötetlenebb, játékosabb formában való elmélyítésére.

Az óra jellege: gyakorló óra

Koncentráció: történelem, filozófia, világirodalom

Az óra menete:

I. Ráhangolás (2 perc) (frontális munka)

- Melyik műre gondolkodok? Ha rájössz, tedd fel a kezed!

1. Műfaja epigramma.
2. A versnek két megszólítottja van.
3. 1789-ben jelent meg a Magyar Múzeumban.
4. Az epigramma hatásos csattanója így szól: „Vigyázó szemetek Párisra vessétek!”
5. Szerzője Batsányi János.

Tanári tevékenység: állítások megfogalmazása

Diák tevékenysége: a kérdés megfejtése

Eszközök:

Koncentráció: történelem

Az óra menete:

II. Gyakorló feladatok (csoportmunka)

- Ezen az órán a magyar felvilágosodás eddig tanult költőit, ismert műveit idézzük fel.
- Az óra további részében csoportmunkában fogtok dolgozni. Alakítsunk négyfős csoportokat! A feladatokat minden csoport közösen oldja meg, mindegyiknél meg lesz adva a rendelkezésre álló idő! A feladatokat közvetlenül az idő lejártá után közösen ellenőrizzük. Minden csapat válassza ki az időfelelőjét, aki figyel, hogy jól beosszátok az időtöket! Az egyes feladatok megoldásait mindig más csapattag ismertesse! A legjobb csapat minden tagja órai munkára kap egy kis ötöst.

- Az első feladat egy totó lesz. Feladatlapon: (5 perc) – ellenőrzés: 5 perc

1. Ki volt Dukai Takács Judit?	1. szobrász 2. költő X. festő
2. Melyik folyóiratot indította Kármán József?	1. Magyar Museum 2. Orpheus X. Uránia
3. Mikortól számítjuk a magyar felvilágosodás kezdetét?	1. 1772-től 2. 1789-től 3. 1751-től
4. Ki volt a bihari remete?	1. Kazinczy Ferenc 2. Batsányi János X. Bessenyei György
5. Ki írta Az estve című költeményt?	1. Csokonai 2. Kazinczy Ferenc X. Batsányi János
6. Kiről mondhatjuk, hogy a romantika előfutára?	1. Batsányi János 2. Báróczy Sándor X. Kármán József
7. Miket tartott Kazinczy legfőbb munkáinak?	1. verseit 2. fordításait X. emlékiratait
8. Kik írták a Mondolat című gúnyiratot?	1. Kazinczy ellenfelei 2. Kölcsey és köre X. Bessenyei és Csokonai
9. Mikor jelent meg a Felelet a Mondolatra című pamflet?	1. 1813. 2. 1815. X. 1817
10. Mi a címe Kazinczy 1811-ben megjelent kötetének?	1. Ágis tragédiája 2. Tövises és virágok X. Pályám emlékezete
11. Mi a műfaja a Fanni hagyományai című műnek?	1. napló -és levélregény 2. eposz X. óda

12. Melyik volt Csokonai?

- 1. poeta doctus
- 2. poeta natus
- X. tudós költő és őstehetség

13. Hogyan hangzik a teljes műcím: Egy magyar társaság...?

- 1. iránt való Jámbor Szándék
- 2. létrehozásáról
- X. céljai

13+1. Kik voltak az ortológusok?

- 1. nyelvújítók
- 2. kódexmásolók
- X. a nyelvújítás ellenzői

Tanári tevékenység: feladatlap kiosztása, ellenőrzés, időkeret betartatása

Diák tevékenysége: feladat megoldása, ellenőrzés, a rendelkezésre álló idő figyelembe vétele

Eszközök: feladatlap

Koncentráció:

- A második feladat idézet felismerés. Feladatlapon: (5 perc) – ellenőrzés: 5 perc

Ki írta és mi a címe?

„Jót s jól! Ebben áll a nagy titok.”

_____

„Tebenned úgy csap a poéta széjjel,
Mint a sebes villám setétes éjjel;
Midőn teremt új dolgokat
S a semmiből világokat.”

_____

„Jegyezd meg e nagy igazságot, hogy soha a földnek golyóbisán egy nemzet sem tehetette addig magáévá a bölcsességet, mélységet, valameddig a tudományokat a maga anyanyelvébe bé nem húzta. Minden nemzet a maga nyelvén lett tudós, de idegenen sohasem.”

_____

„Jól s szépen az ír, aki tüzes ortológus és tüzes neológus egyszerismind, s egyességben és ellenkezésben van önmagával.”

_____

„Sima száddal mit kecsegtetsz?”
Mért nevetsz felém?”

_____

Tanári tevékenység: feladatlap kiosztása, ellenőrzés, időkeret betartatása

Diák tevékenysége: feladat megoldása, ellenőrzés, a rendelkezésre álló idő figyelembe vétele

Eszközök: feladatlap

Koncentráció:

- A harmadik feladatban ki kell egészítenetek a táblázatot! (5 perc) – ellenőrzés: 5 perc

Szerző	Cím	Műfaj vagy jellemző
Bessenyei György		
Batsányi János		
	Dorottya	
		levélregény
	Tövises és virágok	
Csokonai Vitéz Mihály		
	A filozófus	
		elégia
Kármán József		

Tanári tevékenység: feladatlap kiosztása, ellenőrzés, időkeret betartatása

Diák tevékenysége: feladat megoldása, ellenőrzés, a rendelkezésre álló idő figyelembe vétele

Eszközök: feladatlap

Koncentráció:

- A negyedik feladatban megadtam néhány szót, kifejezést. A feladat az, hogy e szavakkal írj egy öt-hat mondatos szöveget! (5 perc) – ellenőrzés: 5 perc

poeta doctus, pictura, sententia, Rousseau, született őstehetség, felvilágosodás

Tanári tevékenység: feladat ismertetése, ellenőrzés, időkeret betartatása

Diák tevékenysége: feladat megoldása, ellenőrzés, a rendelkezésre álló idő figyelembe vétele

Eszközök: feladatlap

Koncentráció: filozófia, világirodalom

III. Az órai munka értékelése (3 perc)

A legjobbak kiemelése, jutalmazása.

Házi feladat ismertetése.

Az oktatás anyaga: Csokonai Vitéz Mihály élete és munkássága

Oktatási-nevelési cél: Annak felmérése, hogy mennyire sikerült a tanulónak elsajátítani a költővel kapcsolatos tárgyi, lexikális tudnivalókat. A dolgozaton keresztül annak ellenőrzése, hogy a tanuló mennyire volt képes befogadni a költő kora és élete kapcsán felmerülő társadalmi és kulturális jellemzőket, problémákat. Illetve képes-e mindezt saját korában is értelmezni, kapcsolatot teremteni múlt és jelen között.

Az óra jellege: számonkérő óra

Koncentráció: történelem, művészettörténet

1. Hogyan kapcsolódnak Csokonaihoz a következő helyek és nevek? Mindegyikhez legalább két-két információt adj meg! 10p/

Debrecen:

Kazinczy Ferenc:

Csurgó:

Vajda Julianna:

Pozsony:

---

2. Csokonai mely verseiből valók az idézetek? 6p/

a) „Szemeid szép ragyogása
Eleven hajnali tűz.”

---

b) „Sima száddal mit kecsegtetsz?
Mért nevetsz felém?”

---

c) „A roppant templomok, úgy látszik, kérkednek,
Nevével a benne lakó Muhamednek.”

---

d) „Itt a halavány holdnak fényén
Jajgat és sír elpusztult reményén

Egy magános árva szív
Egy magános árva szív.”

_____

e) „Hát csak kanásznak termett
A somogyási paraszt?”

_____

f) „A szemfűl heréltek utánunk zúdulnak,
Jer, fussunk, hagyjuk el kapuit Stámbulnak!”

_____

3. Csoportosítsd a verseket a bennük rejlő stílusjegyek szerint! 9p/

a) Tartózkodó kérelem, b) A Magánossághoz, c) Az estve, d) A tihanyi Ekhóhoz, e) Jövendölés az első oskoláról a Somogyban, f) Konstantinápoly, g) Szegény Zsuzsi a táborozáskor, h) A Reményhez, i) A boldogság

rokokó: _____

klasszicizmus: _____

szenzimentalizmus: _____

népiesség: _____

4. Határozd meg a következő fogalmakat! 4p/

sententia:

_____
_____

pictura:

_____
_____

poeta doctus:

_____
_____

poeta natus:

_____
_____

5. Csokonai melyik verse áll hozzád a legközelebb és miért? Legalább három indokot említs állításod bizonyítására! 6p/

Felhasznált irodalom:

- ❖ **MOHÁCSY Károly (2007) Irodalom a középiskolák 10. évfolyama számára. Budapest, Krónika Nova Kiadó.**
- ❖ **MOHÁCSY Károly (2004) Irodalmi szöveggyűjtemény a középiskolák 10. évfolyama számára. Budapest, Krónika Nova Kiadó.**
- ❖ **PETHŐNÉ NAGY Csilla (2011) Irodalom 10. A felvilágosodás irodalmából. A magyar felvilágosodás irodalmából. A romantika irodalmából. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.**
- ❖ **PLESKÓ Ilona – SOMI Éva (2004) Irodalmi feladatgyűjtemény. A felvilágosodás és a romantika. Szeged, Mozaik Kiadó.**

1. sz. melléklet

Cél: a „közboldogság”, „közjó”

Akadály a tudatlanság

Ezt meg kell szüntetni a modern tudományok terjesztésével

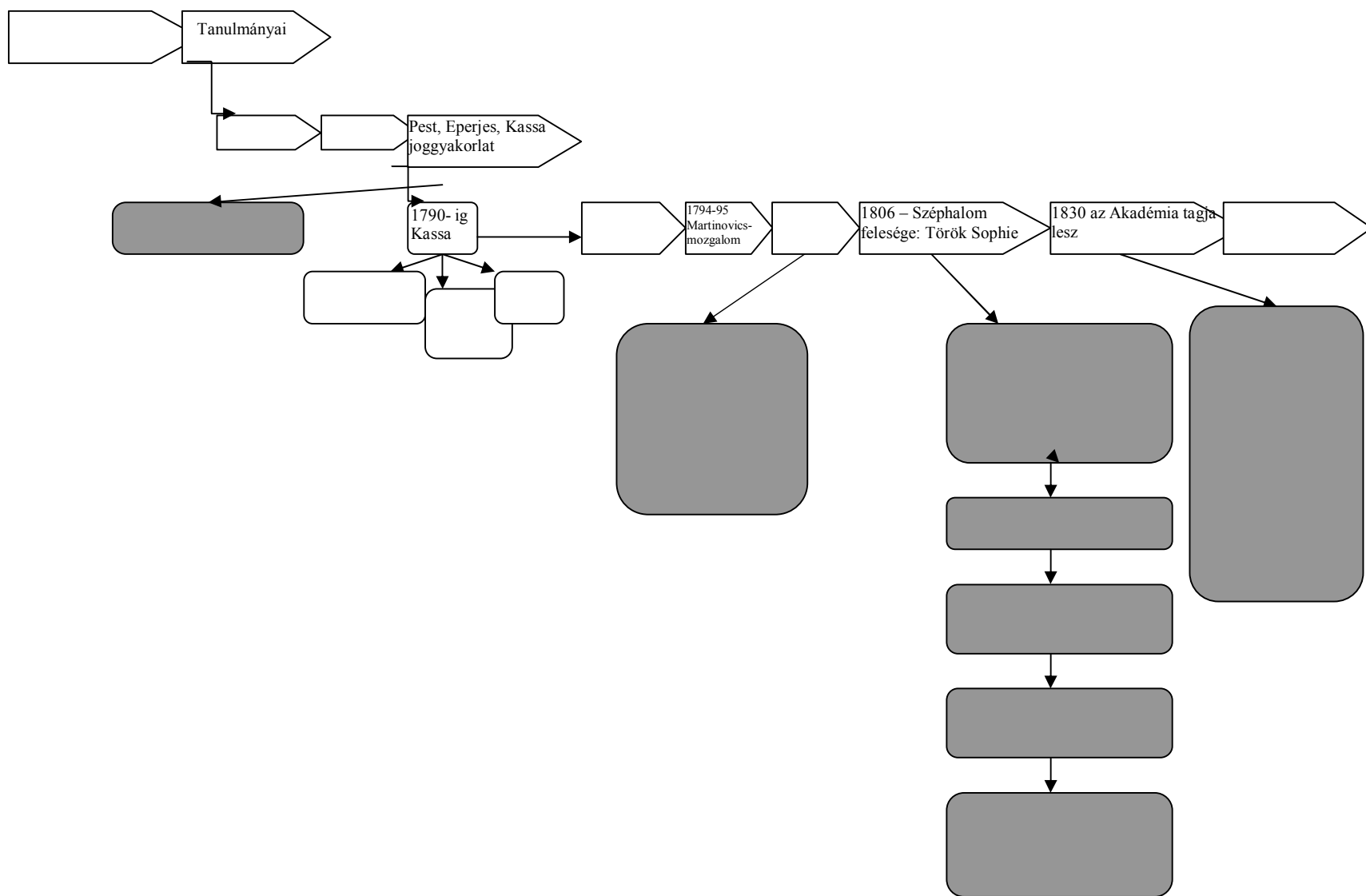
Csak a nép anyanyelvén lehetséges

Az anyanyelvünk még alkalmatlan erre

Feladat az anyanyelv művelése

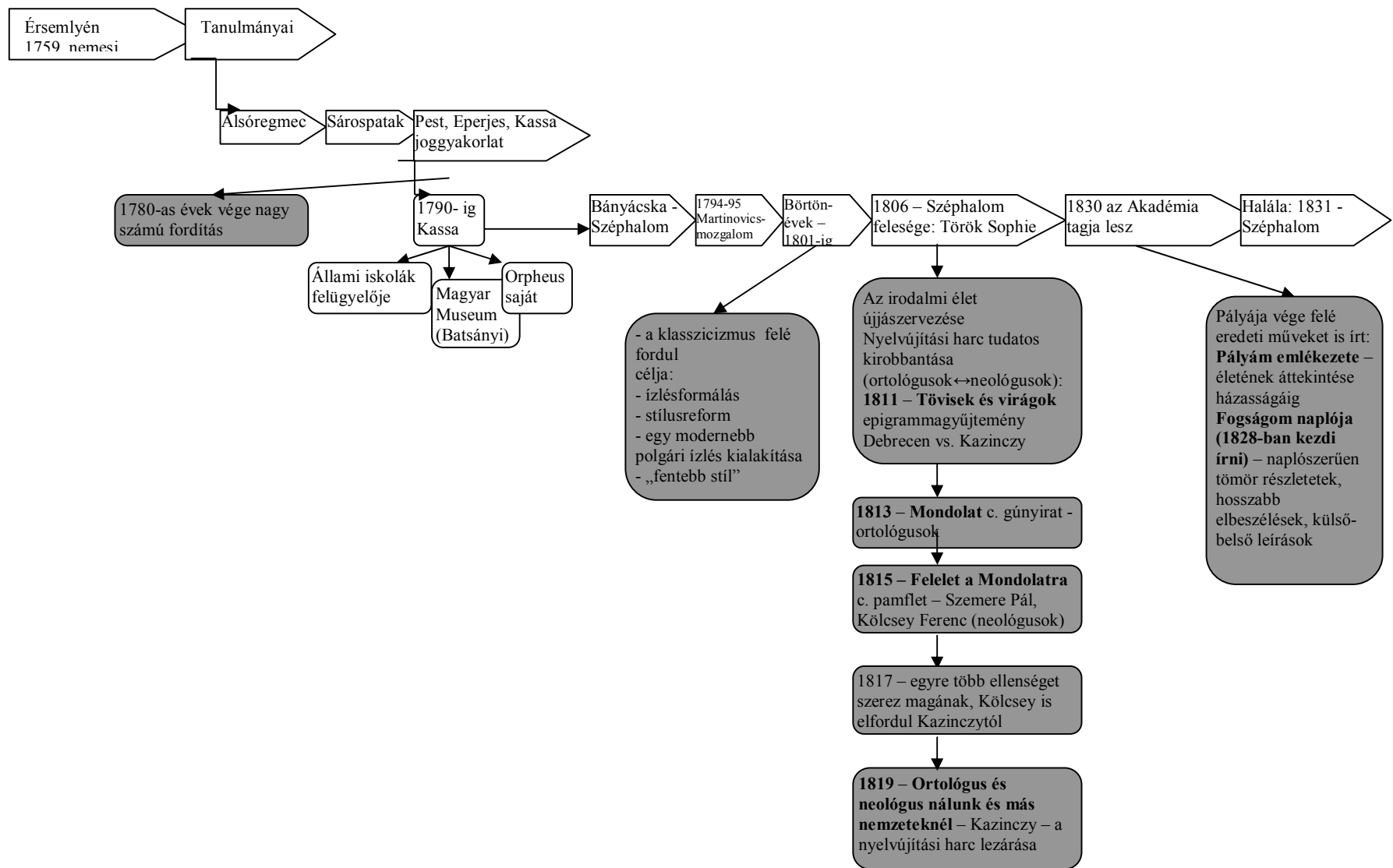
Eszköze a szépirodalom, és a fordítások

2. sz. a) melléklet

2. sz. b) melléklet

2. sz. c) melléklet

Született: 1759. Érsemlyén – nemesi család

Alsóregmec – latin és német nyelv

Sárospatak – főiskolai tanulmányok

1786-1790 – Kassa – állami iskolák felügyelője

Kassa – a Magyar Museum társszerkesztője (Batsányival)

1790-91 – Orpheus című saját folyóirata

1791 – Bányácska (Széphalom)

1801 – szabadulása

Meghalt: 1831. Széphalom